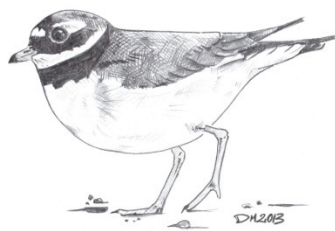

Występowanie i zmiany liczebności sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* i rybitwy białoczelnej *Sternula albifrons* na Pomorzu

JACEK ANT CZAK, SZYMON BZOMA,
SEBASTIAN GUENTZEL

Abstrakt: W opracowaniu przedstawiono wyniki inwentaryzacji sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* i rybitwy białoczelnej *Sternula albifrons* w regionie pomorskim w 2011 roku. Dokonano również analizy zmian liczebności obydwu gatunków w ostatnich 40 latach. W 2011 roku odnotowano 71 par sieweczki obrożnej skoncentrowanych w strefie przymorskiej. Najwięcej par gniazdowało na plażach nadmorskich (56%), następnie na zalewach i zatokach przymorskich (21 %) oraz w siedliskach antropogenicznych (osadnikach, refulatach, portach, stawach, polach uprawnych; 21%). Zagęszczenie sieweczki obrożnej na plażach nadmorskich w 2011 roku wyniosło 1,2 pary/10 km; najwyższe na odcinku środkowym (2,2 p/10 km), a znacznie niższe na odcinku zachodnim i wschodnim (odpowiednio: 0,6 i 0,7 p/10 km). Najcenniejsze lęgowiska położone są na terenach o ograniczonej dostępności dla turystów (poligon pod Jarosławcem i tereny Słowińskiego PN). Pomorską populację rybitwy białoczelnej w 2011 roku oceniono na 118 par. Jej występowanie miało charakter punktowy i występowała w siedmiu miejscach. Najliczniejszym lęgowiskiem był dolny odcinek Wisły wraz z ujściem, gdzie odnotowano 97 par (82% populacji). Spadek nadmorskiej populacji sieweczki obrożnej trwa od lat 1970., choć w ostatniej dekadzie sytuacja wydaje się ustabilizowana. Liczebność rybitwy białoczelnej silnie fluktuuje i jest głównie uzależniona od sytuacji na Wiśle. Pomorze odgrywa istotne znaczenie dla sieweczki obrożnej i rybitwy białoczelnej w skali Polski, gdyż gniazduje tu odpowiednio ok. 20% i 13% krajowych populacji tych gatunków.

Wstęp

Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula* i rybitwa białoczelna *Sternula albifrons* należą w Polsce do gatunków występujących lokalnie i bardzo nielicznie, których główne lęgowiska krajowe są związane z nieuregulowanymi odcinkami rzek oraz wybrzeżem Bałtyku (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Antczak 2007, Chylarecki 2007). Na Pomorzu obydwa gatunki należą do bardzo nielicznych gatunków ptaków zasiedlających plaże nadmorskie (Górski 1976, Bednorz 1983). Wielkość populacji

w Polsce oceniona została dla sieweczki obroźnej na 350–400 par i dla rybitwy białoczelnej na 900 par (Chylarecki & Sikora 2007). Oba gatunki umieszczono w czerwonej księdze gatunków zagrożonych w kraju i na całym obszarze nadbałtyckim (Głowaciński 2001, HELCOM 2012).

W drugiej połowie XX w. wykonano kilka inwentaryzacji obydwu gatunków na różnych odcinkach polskiego wybrzeża (Bednorz 1983, Tomiałojć 1990, Antczak & Ziółkowski 1991, Antczak et al. 1999, Ożarowski 2000, Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Zielińska 2004) obejmujących najczęściej tylko wybrane fragmenty wybrzeża, głównie środkowej jego części. Z uwagi na braki w materiale szacowanie całkowitej liczebności populacji tych gatunków związanych z wybrzeżem było utrudnione, a ekstrapolowanie wyników, z uwagi na nierównomierne rozmieszczenie stanowisk było nieuzasadnione. W związku z wykazanymi spadkami liczebności obu gatunków w środkowej części wybrzeża w latach 1980. i następującą potem stabilizacją liczebności w latach 1990., istniała potrzeba monitorowania wielkości populacji i zmian w rozmieszczeniu stanowisk tych gatunków w regionie pomorskim, zwłaszcza w świetle objęcia części tego obszaru ochroną (Sidło et al. 2004, Wilk et al. 2010).

Celem badań przeprowadzonych w 2011 roku było określenie rozmieszczenia, liczebności i zagęszczenia sieweczki obroźnej i rybitwy białoczelnej na wszystkich potencjalnych łęgowskich tych gatunków w granicach regionu pomorskiego (<http://ztp.home.pl/ptakipomorza/region/images/mapy/RegionPomorze>).

Teren badań

Większa część badanego terenu położona jest na Pobrzeżu Południowobałtyckim, który tworzy pas szerokości od kilku do kilkunastu kilometrów (Kondracki 2009). Najbardziej urozmaicona linia brzegowa obejmuje Zatokę Pomorską z Zalewem Szczecińskim oraz Zatokę Gdańską z Zalewem Wiślanym. Między Zatokami znajduje się mało urozmaicona linia brzegowa, na zapleczu której znajdują się jeziora przymorskie (Kondracki 2009). Skontrolowano wybrzeże Bałtyku między Świnoujściem a Helem o łącznej długości 333 km (tab. 1). Na potrzeby opracowania pas wybrzeża od Świnoujścia do Helu podzielono na trzy odcinki: zachodni, środkowy i wschodni. Odcinek zachodni rozciągał się od Świnoujścia do Mielna (126 km), środkowy – od Mielna do Łeby (116 km) i wschodni – od Łeby do Helu (90 km). Odcinki zachodni i wschodni charakteryzowały się większym stopniem zagospodarowania i penetracją przez turystów od odcinka środkowego, który obejmował kilka mierzei jezior przymorskich. Ponadto inwentaryzację prowadzono na zalewach i jeziorach przymorskich oraz w dolnych odcinkach Wisły i Odry (tab. 1). Odra na inwentaryzowanym odcinku jest bardziej uregulowana z nielicznymi starorzeczami i piaszczystymi wyspami. Z kolei Wisła posiada bardziej zróżnicowany charakter – w ujściu występują niestałe wyspy i plaże, a w okolicach Gniewu oraz między Grudziądzem a Świeciem istnieją piaszczyste łachy, których wielkość i liczba zależy od poziomu wody w rzece.

Tabela 1. Kontrolowane odcinki wybrzeża Bałtyku, Odry i Wisły z podaną ich długością oraz inne miejsca badane punktowo na Pomorzu w roku 2011**Table 1.** *The monitored sections (and their length) of the Baltic coast, Rivers Odra and Vistula and other sites in Pomerania in 2011*

Kontrolowane odcinki i inne miejsca	Długość odcinka [km]
Świnoujście-Dziwnów	33
Dziwnów-Niechorze	24
Niechorze-Dźwirzyno	25
Dźwirzyno-Kołobrzeg	10
Kołobrzeg-Ustronie Morskie	13,5
Ustronie Morskie-Mielno	21
Mielno-Darłówek	29
Darłówek-Jarosławiec	15,5
Jarosławiec-Ustka	21
Ustka-Rowy	16
Rowy-Czołpino	12
Czołpino-Łeba	23
Łeba-Białogóra	27
Białogóra-Władysławowo	29
Władysławowo-Hel	34
Wisła: Świbno-Świecie	120
Odra: Police-Kostrzyn	140
Zatoka Gdańska	kontrole punktowe
Zalew Wiślany	kontrole punktowe
Zalew Kamieński	kontrole punktowe
Zalew Szczeciński	kontrole punktowe
Jeziora przymorskie: Resko Przymorskie, Jamno, Bukowo, Kopań, Wicko, Gardno, Łebsko	kontrole punktowe
Wydmy ruchome w Słowińskim Parku Narodowym	kontrole punktowe
Inne miejsca, np. staw, zalewisko śródpolne, refulat	kontrole punktowe

Metody

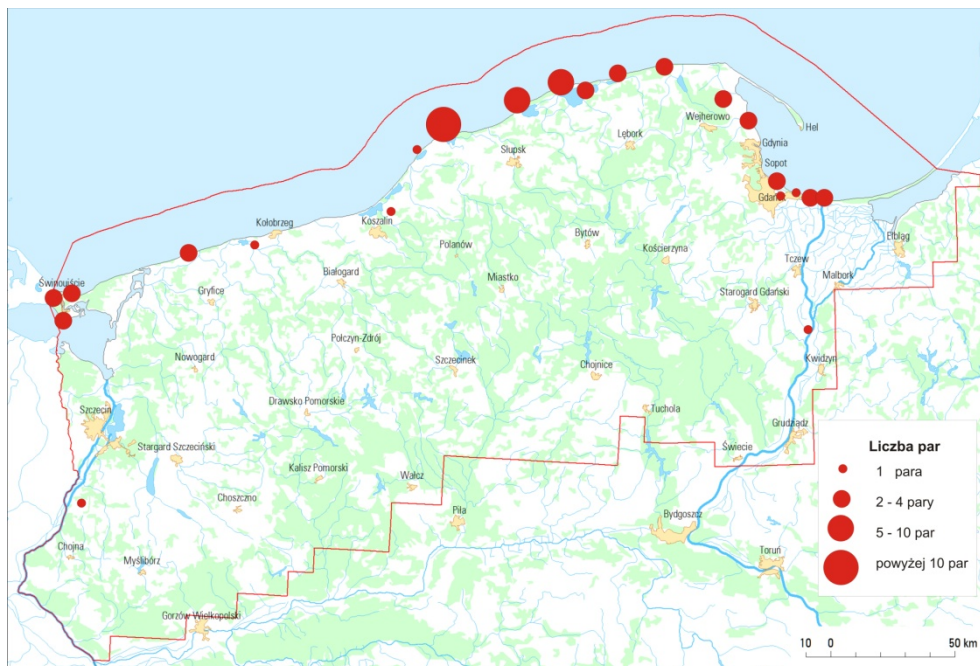
Podczas obserwacji skoncentrowano się na tradycyjnych miejscach występowania sieweczki obrożnej i rybitwy białoczelnej w granicach Pomorza. Kontrolowano również miejsca mniej typowe o pochodzeniu antropogenicznym, które mogą być miejscem lęgowym tych gatunków, np. refulaty i stawy rybne. Teren badań był penetrowany z różnym nasileniem w ciągu sezonu lęgowego w okresie od końca kwietnia do połowy czerwca. Najczęściej w ciągu sezonu wykonano co najmniej dwie kontrole na każdym odcinku, tylko wyjątkowo, z uwagi na uzyskanie stosownych zezwoleń – jedną w optymalnym okresie w końcu maja na terenie poligonu w Wicku. W rejonach liczniejszego występowania analizowanych gatunków (wybrzeże środkowe, ujście Wisły) w niektórych przypadkach liczba kontroli była znacznie większa (do 10). Przyjęta metodyka prac była zgodna z aktualnymi zaleceniami (Chylarecki 2009) i poprzednimi inwentaryzacjami tych gatunków (Antczak et al. 1999).

Podczas badań skontrolowano wszystkie tradycyjne miejsca gniazdowania gatunków na Pomorzu, notując spotkania wszystkich sieweczek obrożnych i rybitw białoczelnych. W opracowaniu pominięto pojedyncze ptaki lub stadka, które nie wykazywały przywiązania do terenu lub zachowań sugerujących odbywanie lęgów. Do oceny liczebności wykorzystano stwierdzenia podczas których zachowania ptaków wskazywały na gniazdowanie pewne lub prawdopodobne zgodnie z kryteriami zastosowanymi w Polskim Atlasie Ornitologicznym (Sikora et al. 2007). W opracowaniu wykorzystano też dane o stanowiskach w nietypowych miejscach, np. osadnik, staw, refulat, czy pole uprawne.

Wyniki

Sieweczka obrożna

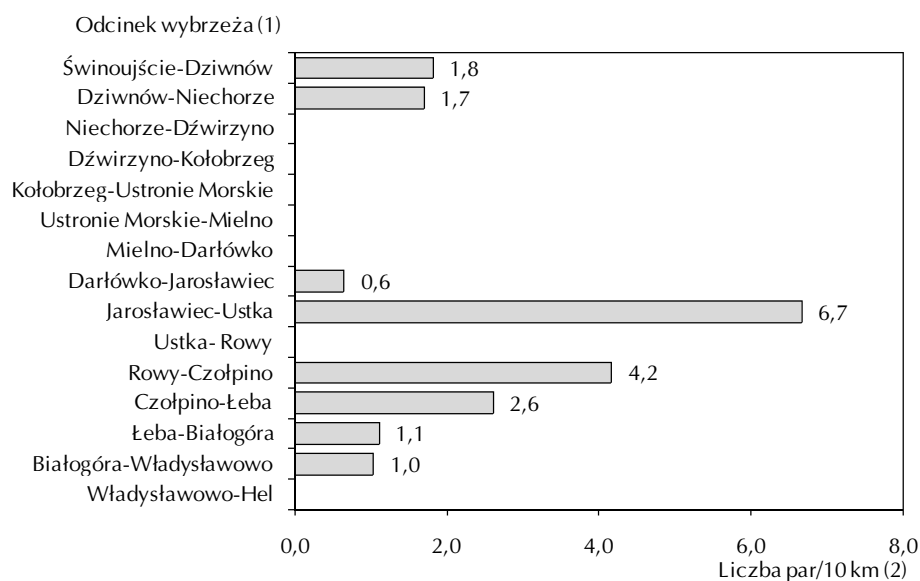
W 2011 roku liczebność pomorskiej populacji sieweczki oceniono na 71 par skoncentrowanych w strefie przymorskiej (rys. 1). Najwięcej par gniazdowało na plażach nadmorskich (N= 40 par, 56% populacji w regionie), następnie na zalewach i zatokach przymorskich (N=15, 21%) i wyjątkowo nad rzeką (N=1, 1%). W siedliskach antropogenicznych – osadnikach, refulatach, portach, stawach czy nawet polach uprawnych stwierdzono 15 par (21%). Tereny antropogeniczne (z wyłączeniem pól uprawnych) położone były głównie w zachodniej części regionu przy Zatoce Pomorskiej.

Rys. 1. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych sieweczki obrożnej na Pomorzu w 2011 roku
Fig. 1. Distribution of Common Ringed Plover breeding sites in Pomerania in 2011

Sieweczka obrożna i rybitwa białoczelna na Pomorzu

Zagęszczenie sieweczki obrożnej na plażach nadmorskich w 2011 roku wyniosło 1,2 pary/10 km. Rozmieszczenie stanowisk było bardzo nierównomierne – najwięcej sieweczek odnotowano na odcinku środkowym wybrzeża (26 par, średnie zagęszczenie 2,2 p/10 km), podczas gdy na odcinkach zachodnim i wschodnim zagęszczenia były znacznie niższe (odpowiednio: 0,6 i 0,7 p/10 km). Na pozostałych odcinkach zagęszczenie wahało się w zakresie od 0,6 p/10 km (Darlówko–Jarosławiec) do 6,7 p/10 km (Jarosławiec–Ustka). Wyższe od przeciętnego zagęszczenia wykazano także na terenie plaż w granicach Słowińskiego Parku Narodowego, które na całym odcinku Rowy–Czołpino wynosiło 3,4 p/10 km, przy czym na mierzei jeziora Gardno było zdecydowanie wyższe (4,2 p/10 km) niż na mierzei jeziora Łebsko (2,6 p/10 km). Na pozostałych odcinkach zagęszczenia były niższe, od 0,6 p/10 km (Darlówko–Jarosławiec) do 1,7 p/10 km (Dziwnów–Niechorze) (rys. 2).

Rys. 2. Zróżnicowanie zagęszczenia sieweczek obrożnych na plażach nadmorskich Pomorza w roku 2011

Fig. 2. Variation in density of Common Ringed Plover on Pomeranian coastal beaches in 2011. (1) – section of coast, (2) – number of pairs/10 km

Nad Zatoką Gdańską sieweczka obrożna gniazdowała głównie na Wyspie Sobieszewskiej: 1 para w rezerwacie Ptasi Raj, 4 pary na plaży między rezerwatami oraz 3 pary w ujściu Wisły. Ponadto po 2 pary stwierdzono w rezerwacie Beka i w zagłębieniach deflacyjnych ruchomych wydym na mierzei jeziora Łebsko. Charakterystyczny jest prawie całkowity brak sieweczek w dolnym biegu Wisły i Odry. W przypadku tej ostatniej rzeki, brak stanowisk może być związany z niewielką liczbą wysp i łąch piachu w nurcie. W przypadku Wisły takie wyspy i

łachy występują dość powszechnie zwłaszcza między Grudziądzem a Świeciem, ale również poniżej tych miejscowości – mimo to na całym tym terenie odnotowano zaledwie jedną parę sieweczek obrożnych. Łęgowe sieweczki spotykano również w miejscach silnie przekształconych przez człowieka. Skupienia liczące od 1 do 4 par odnotowano na osadnikach w Nowym Czarnowie (gm. Gryfino) – 1 para, gazoporcie w Świnoujściu – 2 pary, Porcie Północnym w Gdańsku – 4 pary, refulacie w północnej części Zalewu Szczecińskiego (Świnoujście) – 2 pary, na stawach w Głowaczewie (gm. Kołobrzeg) – 1 para, a nawet wśród upraw rzepaku pod Sławutowem (gm. Puck) – 4 pary i Suchą Koszalińską (gm. Sianów) – 1 para. Występowanie na polach z uprawami rzepaku było ściśle związane z obecnością zbiorników ze stagnującą wodą i fragmentów pozbawionych roślinności na ich brzegach.

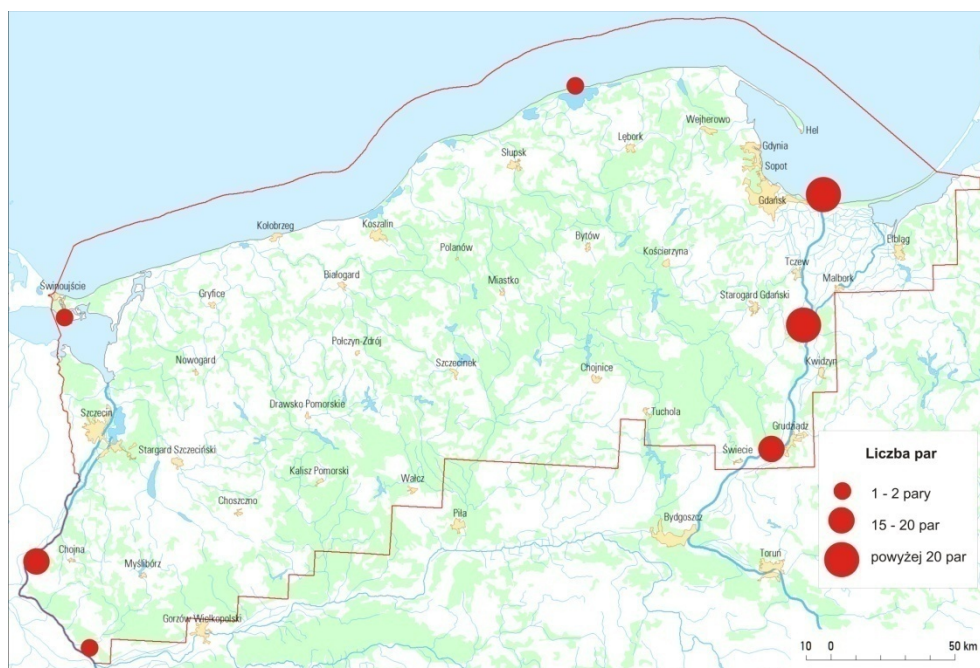
Rybitwa białoczelna

Pomorską populację rybitwy białoczelnej w 2011 roku oceniono na 118 par. Jej występowanie miało charakter punktowy i występowała ona w 7 miejscach (rys. 3, tab. 2). Najliczniejszym łęgowskim rybitw w regionie pomorskim był dolny odcinek Wisły wraz z ujściem, gdzie zasiedlała piaszczyste łachy. Łącznie na tym terenie odnotowano 97 par (82% pomorskiej populacji). Najwięcej par odnotowano w dwóch rejonach: na północ od Gniewu na łachach pod Walichnowami, gdzie stwierdzono 45 par oraz w ujściu Wisły, gdzie gniazdowało 35 par. Ponadto na odcinku od Grudziądza do Świecia stwierdzono 17 par rozmieszczonych na 4 piaszczystych wyspach. Łęgi w innych miejscach były nieliczne – w całym pasie wybrzeża na mierzejach jezior przymorskich stwierdzono tylko jedną parę na mierzei jeziora Łebsko. Pozostałe stanowiska zlokalizowane były w siedliskach antropogenicznych w zachodniej części regionu. Największa kolonia licząca 17 par położona była w żwirowni w Bielinku w dolinie Odry. Na terenie żwirowni w Kaleńsku (pow. myśliborski) gniazdowały dwie pary, a na refulacie w Świnoujściu jedna para.

Tabela 2. Liczebność rybitwy białoczelnej na Pomorzu na poszczególnych stanowiskach w roku 2011

Table 2. The number of breeding pairs of Little Tern in Pomerania in particular sites in 2011. (1) – site, (2) – number of pairs, (3) – total

Stanowisko (1)	Liczba par (2)
Ujście Wisły (łachy)	35
Wisła: Świbno-Grudziądz (łachy)	45
Wisła: Grudziądz-Świecie (łachy)	17
Bielinek (żwirownia)	17
Kaleńsko (żwirownia)	2
Świnoujście (refulat)	1
Jezioro Łebsko (piaszczysta mierzeja)	1
Razem (3)	118

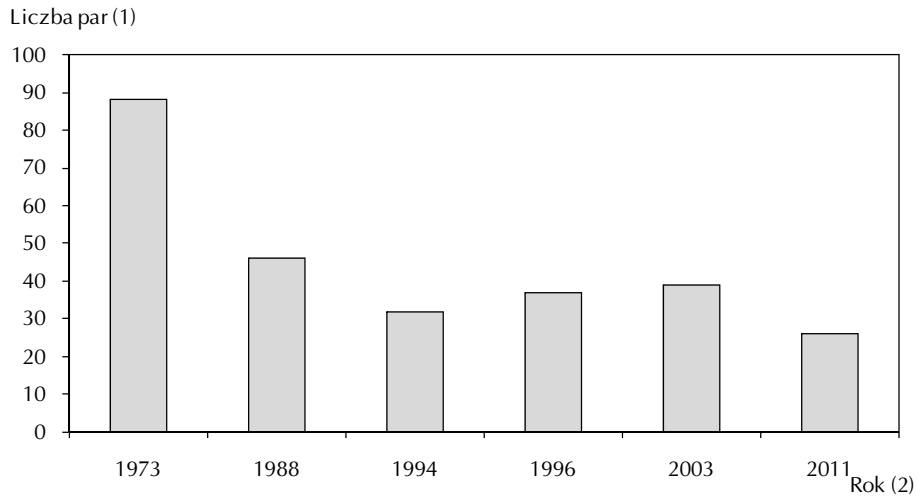

Rys. 3. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych rybitwy białoczelnej na Pomorzu w 2011 roku
Fig. 3. Distribution of Little Tem breeding sites in Pomerania in 2011

Dyskusja

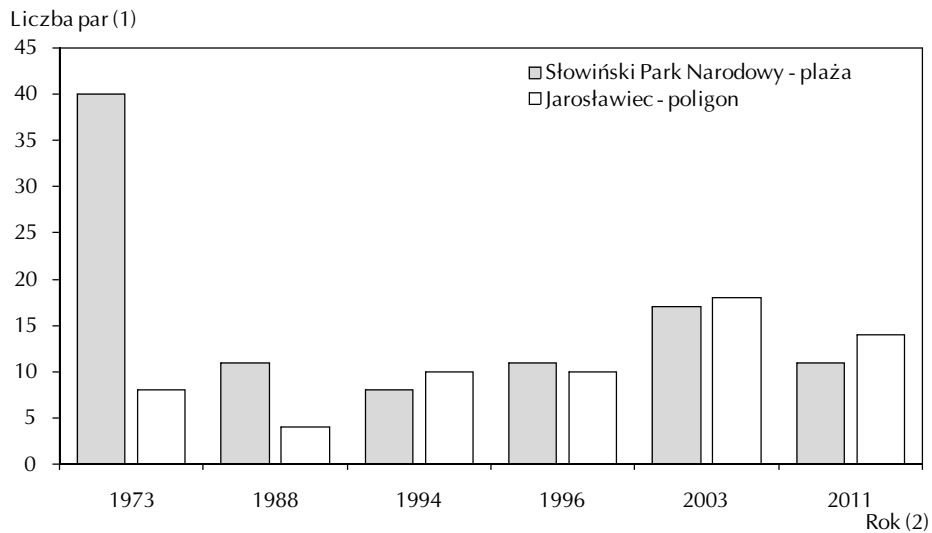
Pomorze odgrywa istotne znaczenie dla sieweczki obrożnej i rybitwy białoczelnej w skali kraju. Wyniki prezentowane w niniejszej publikacji wskazują, że w 2011 roku pomorskie populacje sieweczki obrożnej i rybitwy białoczelnej obejmują odpowiednio ok. 20% i 13% krajowych populacji tych gatunków (Sikora et al. 2007). Główne ich lęgowiska w Polsce poza Pomorzem zlokalizowane są w dolinach nieregulowanych średnich i dużych rzek w centralnej i wschodniej Polsce (Antczak 2007, Chylarecki 2007).

Porównując wyniki z całego polskiego wybrzeża Bałtyku – w roku 1973 liczebność sieweczki obrożnej oszacowano na 160–200 par (Tomiałojć 1990), a pod koniec lat 1990. na ok. 30–40% tego stanu (Chylarecki 2001). W ostatnich latach spadek liczebność populacji pomorskiej był już znacznie mniejszy i w roku 2003 roku stwierdzono 50 par lęgowych, a w 2011 – 40 par. Najbardziej kompletne dane o zmianach liczebności sieweczki obrożnej w regionie pochodzą z środkowego Pomorza. Najliczniej gniazdowała w latach 70. XX w., gdy na środkowym wybrzeżu (między Ustroniem Morskim a Łebą – 151 km plaży) gniazdowało 88 par (średnio 5,8 p/10 km; Bednorz 1988, W. Górski – mat. niepubl.). W 1988 stwierdzono już tylko 46 par (średnio 3,0 p/10 km), a więc liczebność sieweczek zmalała prawie dwukrotnie (Antczak & Ziółkowski 1991). W kolejnych latach – 1994, 1996 i 2003 – liczebność nieznacznie fluktuowała od 32 par w roku 1994 do 39 w 2003 roku

Rys. 4. Zmiany liczebności sieweczki obrożnej w środkowej części wybrzeża na odcinku Ustronie Morskie–Łeba w latach 1973–2011

Fig. 4. Changes in numbers of Common Ringed Plover in the central part of the Polish coast between Ustronie Morskie and Łeba in 1973–2011. (1) – number of pairs, (2) – year

Rys. 5. Zmiany liczebności sieweczki obrożnej na kluczowych stanowiskach pomorskich w latach 1973–2011

Fig. 5. Changes in numbers of Common Ringed Plover at key sites in Pomerania in 1973–2011. (1) – number of pairs, (2) – year. Grey bars – Słowiński National Park – beach, white bars – Jarosławiec – military training area

Fot. 1. W 2011 roku odnotowano 71 par sieweczki obroźnej na Pomorzu, co stanowi około 20% jej krajowej populacji (fot. A. Kośmicki)

Photo 1. In 2011 71 pairs of Common Ringed Plover were recorded in Pomerania, which represents about 20% of the national population

(Antczak et al. 1999, J. Antczak, S. Guentzel, T. Mokwa i inni – mat. niepubl.). W roku 2011 na tym samym fragmencie wybrzeża środkowego odnotowano 26 par (zagęszczenie średnie 1,7 p/10 km; rys. 4).

Na spadek liczebności sieweczek w ostatnich latach wpływ ma głównie pogarszająca się sytuacja tego gatunku na plażach w Słowińskim Parku Narodowym, gdzie notuje się coraz większą penetrację ludzi, np. na fragmentach plaży wydzielonych do użytku turystycznego w okolicach Czołpina. Natomiast stosunkowo stabilna populacja występuje na terenie poligonu pod Jarosławcem, gdzie od dwóch dekad liczebność oscylowała w zakresie 10–20 par (rys. 5).

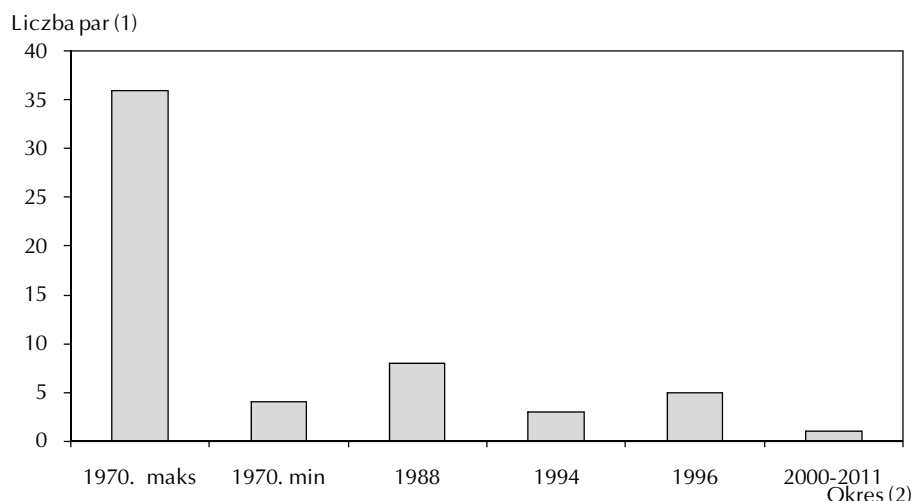
Podczas inwentaryzacji w 2011 roku stwierdzono znaczne różnice w zagęszczeniach sieweczek na plażach – zdecydowanie najwyższe było w części środkowej (2,2 p/10 km), podczas gdy w części zachodniej i wschodniej było kilkukrotnie niższe (odpowiednio 0,6 i 0,7 p/10 km). Środkowa część wybrzeża charakteryzowała się występowaniem pasa jezior przymorskich, których fragmenty mierzei były słabiej zagospodarowane, a nawet wyłączone z intensywnej penetracji turystycznej. Z kolei część zachodnią i wschodnią wybrzeża zajmuje szereg miejscowości turystycznych z silną presją rekreacyjną na siedliska lęgowe ptaków zasiedlających plaże nadmorskie. W rezultacie na 7 wyróżnionych odcinkach o łącznej długości 149 km (45% długości plaż na naszym wybrzeżu) nie wykazano w ogóle obecności sieweczek. Przy ograniczonej dostępności do naturalnych siedlisk

sieweczki zasiedlają siedliska antropogeniczne, np. śródpolne zalewiska, a w skrajnych przypadkach nawet pole truskawek pozbawione jakichkolwiek fragmentów podmokłych (S. Guentzel – mat. niepubl.). Zdecydowanie najcenniejszym lęgowiskiem sieweczki obrożnej na Pomorzu jest teren poligonu wojskowego pod Jarosławcem, gdzie występowaniu gatunku sprzyja szeroka i urozmaicona plaża oraz znacznie ograniczona penetracja terenu przez ludzi.

Głównym czynnikiem wpływającym na spadek liczebności sieweczek w strefie nadmorskiej jest silna penetracja turystyczna. Odgrywa ona istotne znaczenie już w pierwszej połowie sezonu lęgowego, gdy przy sprzyjającej pogodzie na przełomie kwietnia i maja plaże są licznie odwiedzane przez ludzi. W pozostałych siedliskach naturalnych w ostatnim trzydziestoleciu również odnotowywany był spadek liczebności, najczęściej wiążący się jednak z zanikiem siedlisk lęgowych – np. na tradycyjnych lęgowiskach w ujściu Redy, gdzie na początku lat 1980. gniazdowało 6–11 par, a od lat 1990. liczebność wynosiła zaledwie 1–2 pary (Ożarowski 2000). Również przy ujściach Wisły wykazano spadek liczebności, np. w Ptasim Raju pod koniec lat 1990. gniazdowało 4–7 par (Zielińska 2004), a obecnie zaledwie jedna para. W tym przypadku spadek liczebności można wiązać z wybudowaniem falochronu i utratą naturalnego charakteru tego miejsca. W ostoi ptaków Dolina Dolnej Odry liczebność lokalnej populacji sieweczki obrożnej fluktuowała w latach 2004–2008 od 0 do 6 par (Ławicki et al. 2009).

Występowanie rybitwy białoczelnej na Pomorzu ma charakter wybitnie punktowy. Zdecydowanie najważniejszym lęgowiskiem tego gatunku jest ujście Wisły i koryto rzeki w granicach Pomorza. Lęgowisko tego gatunku przy ujściu Wisły znane jest od początku XX wieku i zwykle gniazdowało tu do kilkudziesięciu par, a wyjątkowo nawet 140–160 par w latach 1977–1978 (Zajac 1964, Wieloch 1986). Fluktuacje liczebności na tym stanowisku (Chylarecki 2001) wynikają z dynamiki zmian siedliskowych, jak również antropopresji i wpływu drapieżnictwa (Wieloch 1986). Zmiany liczebności na danym stanowisku należy rozpatrywać w szerokim kontekście przestrzennym dostępności siedlisk. Nomadyczne zachowanie ptaków dorosłych, polegające na przemieszczaniu się w miejsca dogodne siedliskowo (Chylarecki 2001) wpływa na fluktuacje populacji lęgowej w danym miejscu. Prawdopodobnie już w latach 1970. silny wzrost liczebności gatunku w ujściu Wisły był spowodowany zmniejszeniem dostępności siedlisk na Wiśle i jednocześnie dogodnymi warunkami w ujściu rzeki. Podobna sytuacja miała ostatnio miejsce w dwóch sezonach 2012–2013, kiedy liczebność gatunku gwałtownie wzrosła z powodu wysokiej wody na Wiśle. W 2011 roku odnotowano rozproszone kolonie na całym odcinku od ujścia Wisły do Świecia, podczas gdy w 2012 roku po spuszczeniu wody ze zbiornika we Włocławku i zalaniu piaszczystych łach w całym dolnym biegu rzeki, aż 125 par zajęło wyspy w samym ujściu Wisły. Z kolei w roku 2013, gdy miały miejsce powodzie na całej rzece liczebność rybitwy białoczelnej przy ujściu osiągnęła aż 200–250 par (S. Bzoma i inni, www.kuling.org.pl), co stanowi ok. 25% populacji krajowej gatunku (Antczak 2007).

Lęgowiska na mierzajach jezior przymorskich rybitwy białoczelnej już w latach 1970. były bardzo niestabilne i charakteryzowały się dużymi wahaniami z roku na rok (Górski 1976). Podczas czterdziestu ostatnich lat gniazdowała na

Rys. 6. Zmiany liczebności populacji lęgowej rybitwy białoczelnej na Pomorzu Środkowym w latach 1970–2011

Fig. 6. Changes in numbers of Little Tern in central Pomerania in 1970–2011. (1) – number of pairs, (2) – period

mierzejach jezior Jamno, Bukowo, Wicko i Łebsko, a jej liczebność wahała się od 1 do 16 par. W latach 70. i 80. ubiegłego stulecia stwierdzono lęgi na mierzejach jezior: Łebska, Wicka, Bukowa i Jamna, ale w latach 1990. opuściły mierzeje Jamna i Wicka (Antczak et al. 1999). Po 2000 roku efemeryczne lęgi 1–2 par odnotowywano tylko na mierzei jeziora Łebsko (J. Antczak, S. Guentzel, T. Mokwa – mat. niepubl.; rys. 6).

W zachodniej części Pomorza stabilną kolonię rybitw białoczelnych stwierdzono na terenie żwirowni w Bielinku w dolnym odcinku Odry, gdzie corocznie gniazdowało od 10 do 32 par, chociaż w niektóre lata ptaki nie zakładały kolonii na tym stanowisku (Ławicki et al. 2009, Z. Kajzer, Ł. Ławicki – inf. ustna). Na pozostałych stanowiskach (żwirownia Kaleńsko, refulat w Świnoujściu) gniazdowała nieregularnie.

Zanikanie rybitw białoczelnych w strefie mierzei jezior przymorskich wiązano z nasilającą się presją turystyczną i zwiększającą się presją drapieżników (Antczak et al. 1999). Z kolei sytuacja gatunku na Wiśle jest ściśle związana z występowaniem wysp i łąch piachu uzależnionych od poziomu wody. Ma to tym większe znaczenie, że okresowo rybitwy zajmują wyspy w ujściu Wisły po zalaniu innych stanowisk na tej rzece grupując ok. 60–70% populacji krajowej gatunku (Chylarecki 2001). Wskazuje to na ponadregionalne znaczenie ujściowego fragmentu Wisły dla tego gatunku i wymusza obowiązek utrzymania łąch, mimo prowadzonych prac przeciwpowodziowych w rejonie ujścia Wisły Przekop. Duże znaczenie ma też prowadzona ochrona tego miejsca przed penetrowaniem przez turystów łąch i wysp w okresie lęgowym.

Sytuacja obydwu gatunków na Pomorzu związanych z strefą wybrzeża, wydaje się być w miarę stabilna lub następują fluktuacje liczebności. Należy jednak brać pod uwagę dalszy zanik łągowisk wywołany rozwojem bazy turystycznej i brakiem aktywnej ochrony siewczek na terenie Słowińskiego Parku Narodowego. Natomiast warunkiem występowania na zbliżonym poziomie liczebności rybitwy białoczelnej jest utrzymanie siedlisk i aktywna ochrona ptaków w ujściu Wisły jak i na całym areale gatunku na Wiśle.

Dziękujemy wszystkim obserwatorom, którzy uczestniczyli w pracach terenowych: M. Barcz, P. Baszanowski, M. Betlejewicz, A. Bład, Ł. Borek, M. Brzozowski, M. Guentzel, A. Jasińska, M. Jasiński, Z. Kajzer, J. Kaliciuk, M. Kalisiński, B. Kasperkowicz, M. Knitter, A. Konieczna, A. Kośmicki, B. Kotlarz, M. Kujawa, A. Kulwas, I. Ławicka, Ł. Ławicki, D. Marchowski, T. Mokwa, P. Nagórski, K. Pietrzak, L. Pilacka, M. Pisula, W. Półtorak, A. Sikora, L. Smyk, M. Sołowiej, P. Stępniewski, M. Ściborski, K. Wasilewski, D. Wysocki, M. Zielińska, P. Zieliński, P. Zientek, P. Zięćik, M. Ziółkowski, M. Żurawka. A. Kośmickiemu dziękujemy za udostępnienie zdjęcia do niniejszej pracy.

***

Occurrence and changes in numbers of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* and Little Tern *Sternula albifrons* in Pomerania

This article presents the results of an inventory of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* and Little Tern *Sternula albifrons* in Pomerania in 2011. Changes in the numbers of both species in the last 40 years were also examined. In 2011 71 pairs of Common Ringed Plover were recorded in the coastal zone. Most pairs nested on coastal beaches (56%), others nested on lagoons and bays (21%) and in anthropogenic habitats – sedimentation tanks, sand spoil, ports, ponds, fields (21%). The density of Common Ringed Plover on the coastal beaches in 2011 was 1.2 pairs/10 km; it was the highest in the central part (2.2 pairs/10 km) and much lower in the eastern and western parts (0.6 and 0.7 pairs/10 km respectively). The most valuable breeding sites lie in areas with limited accessibility to tourists (the military training area near Jarosławiec and the Słowiński National Park). The Pomeranian Little Tern population in 2011 was estimated at 118 pairs. It had a very local distribution and was found at seven sites. The most important breeding site was in the lower reaches of the River Vistula, including the river mouth area, where 97 pairs were recorded (82% of the total population). The coastal population of Common Ringed Plover has been in decline since the 1970s, although in the last decade the situation seems to have stabilized. Little Tern numbers fluctuate strongly and depend mainly on the situation on the Vistula. Pomerania is an important area for both Common Ringed Plover and Little Tern on the national scale, because 20% and 13% respectively of the national population of these species breed here.

Literatura

- Antczak J. 2007. Rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) Atlas rozmieszczenia ptaków łągowych Polski w latach 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 244–245.
- Antczak J., Ziółkowski M. 1991. Rozmieszczenie i liczebność stanowisk łągowych siewczki obrożnej *Charadrius hiaticula* i rybitwy białoczelnej *Sterna albifrons* w środkowej części

- polskiego wybrzeża Bałtyku w 1988 roku. W: Górski W. (red.) Lęgowniska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza. ss. 159–167. PAP, Słupsk.
- Antczak J., Kotlarz B., Ziółkowski M. 1999. Zmiany liczebności lęgowych sieweczek obrożnych *Charadrius hiaticula* i rybitw białoczelnych *Sterna albifrons* w środkowej części polskiego wybrzeża Bałtyku. Not. Orn. 40: 61–68.
- Bednorz J. 1983. Awifauna Słowińskiego Parku Narodowego z uwzględnieniem stosunków ilościowych. Poznańskie Tow. Przyj. Nauk. 5: 1–105.
- Chylarecki P. 2001. Sieweczka obrożna (*Charadrius hiaticula*). W: Głowaciński Z. (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. ss. 191–194. PWRiL, Warszawa.
- Chylarecki P. 2007. Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski w latach 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 192–193.
- Chylarecki P. 2009. Rybitwa białoczelna *Sterna albifrons*. W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.) Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią. GIOŚ. Warszawa: 426–434.
- Chylarecki P., Sikora A. 2007. Ocena liczebności lęgowych gatunków w Polsce. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski w latach 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 35–42.
- Głowaciński Z. (red.) 2001. Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa.
- Górski W. 1976. Ptaki lęgowe Pobrzeża Bałtyku między Mielnem a Ustką w latach 1965–1975. Not. Orn. 17: 1–34.
- HELCOM. 2012. Red List of Baltic Breeding Birds. HELCOM Red Lists of Baltic Sea Species and Habitats/Biotopes. Helsinki Commission.
- Kondracki 2009. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Ławicki Ł., Guentzel S., Jasiński M., Kajzer Z., Żmihorski M. 2009. Awifauna lęgowa Doliny Dolnej Odry. Not. Orn. 50: 268–282.
- Ożarowski D. 2000. Rozmieszczenie i liczebność lęgowych siewkowców *Charadrii* nad Zatoką Gdańską w latach 1991–1992. Not. Orn. 41: 172–176.
- Sidło P.O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.) 2004. Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce. OTOP, Warszawa.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski: rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „proNatura”, Wrocław.
- Wieloch M. 1986. A colony of terns at the mouth of the Vistula river and problems connected with their protection. Var Fagelv. Suppl. 11: 239–249.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.) 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- Winiecki P., Chylarecki P. 2001. Rybitwa białoczelna (*Sterna albifrons*). W: Głowaciński Z. (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. ss. 219–223. PWRiL, Warszawa.
- Zając R. 1975. O niektórych rzadszych gatunkach awifauny ujścia Wisły pod Gdańskiem. Cz. I. Acta Orn. 8: 363–401.
- Zielińska M. 2004. Lęgowe ptaki wodno-błotne rezerwatu przyrody „Ptasi Raj” przy ujściu Wisły Śmiałej w latach 1996–2001. Chrońmy Przyr. Ojcz. 5: 30–40.

Jacek Antczak

Pracownia Badań i Analiz Przyrodniczych „Tringa”
Stara Dąbrowa 1, 76-231 Damnica
jacekantczak@onet.eu

J. Antczak et al.

Szymon Bzoma

Grupa Badawcza Ptaków Wodnych KULING
Świerkowa 34/7, 81-526 Gdynia
szymbz@poczta.onet.pl

Sebastian Guentzel

Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze
Wąska 13, 71-412 Szczecin
limicola@interia.pl